

Висновки

1. Довгоочікуваний Собор Православної Церкви відбувся і засвідчив пріоритетне значення в його організації, проведенні й прийнятті узгоджених соборних документів Константинопольського патріарха Варфоломія. Московському і всієї Русі патріарху Кирилу не вдалося заблокувати роботу цього Собору або відсрочити його. Більшість із 14 Автокефальних Православних Церков підтримала патріарха Варфоломія як голову Собору і таким чином підтвердили його історичний канонічний статус «першого серед рівних» інших православних патріархів.

2. Собор прийняв інноваційну ухвалу продовжити скликати наступні Собори кожні 7-10 років, щоб дати новий імпульс динамізації Православної Церкви в сучасному світі з його викликами і проблемами. Собор засвідчив, що сучасне православ'я не може бути традиційною федерацією помісних Православних Церков, а тільки єдиною соборною Апостольською Церквою. Це має сприяти подоланню його децентралізації і наблизити до повного досягнення єдності православ'я і його «соборності в Соборі», звичайно, під егідою Вселенського Константинопольського патріарха. Разом з тим, Церкви, які проігнорували Собор, не відкидаються, а запрошуються усвідомити ці соборні інновації і приєднатися до єдиної Вселенської Православної Церкви.

3. Як голова Собору Константинопольський патріарх Варфоломій здобув вагому номінацію продовжувати православно-католицький діалог, залучати до діалогу інші християнські Церкви, щоб християнство стало єдиним. Таким чином, Варфоломій ще більше утвердив статус майбутніх Константинопольських патріархів як «перших серед рівних» інших православних патріархів, що сприятиме централізації православ'я під егідою визнаного Константинопольського центру.

4. Залишається здогадуватися, яку позицію в протистоянні Константинополя і Москви обере папа Франциск, який так несподівано і динамічно активізував стратегічний напрям «східної політики» Ватикану на векторному напрямі Рим-Москва. Зрештою, папа Франциск отримав нові можливості стати своєрідним менеджером-посередником налагодження діалогу між Константинополем і Москвою. Можна надіятися, що він скористається цією можливістю, щоб всі вектори «східної політики» Ватикану належним чином функціонували.

Джерела

1. Послання Святого і Великого Собору Православної Церкви «Православним людям і всім людям доброї волі». – Кріт, 2016.
2. Стосунки Православної Церкви з іншим християнським світом. – Кріт, 2016.
3. Окружне Послання Святого і Великого Православного Собору. – Кріт, 2016.
4. Кирил, митрополит Смоленский и Калининградский . Обстоятельства нового времени: либерализм, традиционализм и моральные ценности объединяющейся Европы // Релігійна свобода: Науковий щорічник. – К., 2002. – №6.

2.2 Олександр СОЛДАТОВ. Два типи автокефалії – погляд з Константинополя (співвідношення практики надання автокефалії з традиційною доктриною Пентархії у сучасному православ'ї).

Постановка наукової проблеми та її значення. Центральним пунктом порядку денного сучасного Українського православ'я є питання про можливість і необхідність отримання (або легітимації) Українською Православною Церквою статусу автокефальної. Частина учасників дискусій з цього питання пов'язує основні труднощі на шляху здобуття Українською Церквою автокефалії з небажанням Московського патріархату як "Церкви-матері" надати повну самостійність своїй "Церкви-дочці" в Україні [1]. Така переконаність була притаманна в 1990-ті роки не тільки послідовникам Української Православної Церкви Московського патріархату (далі по тексту - УПЦ МП), але і частині ієрархів Української Православної Церкви Київського патріархату та Української Автокефальної Православної Церкви (далі – УПЦ КП та УАПЦ) [2; 3].

Поступово, у 2000-ні роки, на зміну "москвоцентричній" концепції прийшла думка, що проблема незгоди Москви на надання Українській Церкві автокефального статусу вирішується за допомогою посилення на Патріарший і Синодальний Томос Константинопольського патріархату від 13 листопада 1924 року про дарування автокефалії Православній Церкві в Польщі, яка представляє собою групу іноземних епархій (або їх частин) історичної Київської митрополії [4]. У цьому Томосі, зокрема, йдеться про незаконність відторгнення Московським патріархатом від Константинопольського у 1686 р. Київської митрополії.

Метою даного дослідження є доповнення цієї "конкретно-історичної" аргументації більш широким аналізом богословського (теоретичного) і канонічного (юридичного, або практичного) розуміння Вселенським Православ'ям, його багатовіковою традицією, природи автокефалії, її дворівневої типології. На матеріалі канонічного права Православної Церкви автор намагатиметься довести, що в православній традиції існують два типи автокефалії, до яких відносяться, відповідно, стародавні (назвемо їх безумовними) і нові (назвемо їх умовними, або обмеженими) автокефалії. Різницю між цими типами пов'язано з давнім принципом Пентархії, тобто переваг п'яти (πέντε) патріархатів, які, згідно з канонами, що розглядаються в цьому дослідженні, й складають повноту влади у Вселенській Церкві. З визнанням або невизнанням Пентархії пов'язана відмінність у самому розумінні терміну "автокефалія" в Константинопольському і Московському патріархатах. Якщо Константинополь визнає два типи автокефалії з притаманим кожному з них різним обсягом прав і повноважень, то Москва змішує ці типи, відмовляючись бачити об'єктивні та суб'єктивні відмінності між ними. Наслідком цього протиріччя є суперечка Константинопольського та Московського патріархатів про право останнього дарувати автокефалію (як відомо на прикладі Православної Церкви в Америці, Константинопольський патріархат (і Вселенське Православ'я в цілому) не визнає автокефалії, що їй було надано цієї Церкві Московським патріархатом [5], у той час як автокефалії, надані Константинопольським патріархатом, визнаються всіма). Ми будемо намагатися виявити ключові фактори, які визначають відмінності двох типів автокефалії, і запропонувати практичні висновки, які впливають з цієї різниці для Української Церкви при вирішенні питання про її автокефальний статус.

Огляд досліджень з цієї проблеми. Проблемі автокефалії Української Православної Церкви присвячена досить велика кількість літератури, що її написано як прихильниками, так і противниками цієї автокефалії. До зазначеної вище теми дослідження має відношення тільки та частина цього великого корпусу, яка чіпає питання відмінності між древніми і новими автокефаліями. Зокрема тут значимою є двотомна праця Олександра Лотоцького "Автокефалія. Нарис історії автокефальних Церков", яку вперше було видано у 1938 р. у Варшаві, але неодноразово перевидано як на еміграції, так і в незалежній Україні. Питання особливого, обмеженого статусу автокефалії Московської (Російської) Церкви розглядаються в книгах О.А.Абеленцевої "Митрополит Іона і встановлення автокефалії Російської церкви" (СПб., 2008) і В.М. Лур'є (єпископа Григорія) "Українське православ'я між Києвом і Москвою" (М., 2010). Особливості зміни юрисдикції Київської митрополії наприкінці XVII ст. також докладно розглядаються В.М. Лур'є. Проте суттєві дані на цю тему можна знайти в класичних працях «Нарисі історії Української Православної Церкви» І.Ф. Власовського (К., 1998) та «Історії Російської Церкви» митрополита Макарія (Булгакова) (М., 1994-1999). Оскільки древні, тобто "безумовні", автокефалії нерозривно пов'язані з принципом Пентархії, то значення для нашого дослідження мають як першоджерела канонічного права Православної Церкви (в першу чергу - "Правила Св. Апостолів, Святих Вселенських і Помісних Соборів і Святих Отців із тлумаченням" (М., 1876, 1880, 1881, 1884) і «Правила Православної Церкви з тлумаченням єпископа Никодима (Мілаша)» (СПб., 1911-12), праці святих отців Православної Церкви (в першу чергу, преподобного Феодора Студита і святителя Фотія Константинопольського), так і присвячені їм сучасні дослідження істориків Церкви, богословів і каноністів - грецького професора Власіоса Фідаса і арабського священника Іллі Мельї.

Виклад основного матеріалу.

1. *Пентархія*. У перекладі з грецької «пентархія» означає п'ятиголів'я - першість у Вселенській Православній Церкві п'ятьох єпископських (патріарших) престолів. Очевидно, що особливе значення єпископських престолів в найбільших містах або історичних центрах християнства визнавалося ще в ранній Церкві (до початку IV ст.), коли кожна єпископська кафедра в цілому володіла автокефалією. Але коли християнство перетворилося на державну релігію, особливий статус древніх патріарших кафедр був закріплений законом - як цивільним (державним), так і церковним. Так, у Новелах 109 і 131 імператора Юстиніана Першого, виданих в 550-і рр., говориться, що «Святіші Патріархі всього всесвіту» є єпископи Риму, Константинополя, Олександрії, Антіохії і Єрусалиму, інші ж єпископи названі «поставленими ними», тобто п'ятьма головними [6]. У власне церковне право положення про Пентархію вніс Трульський Собор, скликаний імператором Юстиніаном Другим у 691 р. Цей Собор має канонічний авторитет Вселенського, через що його називають П'ято-Шостим, а його канонічні правила внесено до діянь Шостого Вселенського Собору [7]. 36-е правило Трульського Собору, з посиланням на 28-е правило Четвертого Вселенського Собору [7], що надав особливого статусу Патріархам Риму і Константинополя, визначає: «Так має престіл Константинопольський рівні переваги з престолом древнього Риму, ...будучи другим після нього; після ж нього значиться престіл великого міста Олександрії, потім престіл Антіохійський, а за ним престіл міста Єрусалиму» [7].

Східна концепція Пентархії формувалася як альтернатива західній концепції єдиногловіності єпископа Риму, яка пізніше переросла в папізм і доктрину «непогрішності» папи в питаннях віри. Про цю альтернативність свідчить і багато знаменитих святих Православної Церкви візантійської доби. Так, преподобний Феодор Студит уподібнює Церкву містичному Тілу, главою якого є Христос, а п'ятьма органами почуттів - п'ять Патріархів Пентархії. Всі п'ять почуттів рівні один одному і необхідні для повноцінного життя організму, втім, під час хвороби організм може жити й без одного або декількох органів почуттів, але не може без усіх відразу. Преподобний Феодор називає земну Церкву «*πεντακόρυφον ἐκκλησιαστικὸν σῶμα*», тобто п'ятиголовим церковним тілом. У «Листі до Льва Сакелларія» (823 р.) [8] Феодор Студит стверджує, що п'ять Патріархів разом мають владу, яка необхідна для винесення догматичних суджень (східна версія папської «непогрішності»!), без відома і згоди п'яти Патріархів не може бути скликано законного Вселенського Собору. При цьому святий допускав, що Патріархи як вільні особистості можуть ухилитися в ересь, але був впевнений, що всі п'ять одночасно ухилитися не можуть. Поступово константинопольські богослови визнали, що Рим «відпав від істинної віри» [9] і, хоча Пентархія навечно зберігається «в теорії», на практиці від неї залишилося лише 4 престоли. Цей погляд особливо активно відстоює святий Фотій, патріарх Константинопольський (IX ст.) [9].

Поступово всередині цієї 4-престільної Пентархії (або, якщо завгодно, тетрархії) виділилася глава, точніше сказати - координатор, яким, природним чином, як столичний єпископ, став Константинопольський Патріарх. Цей його статус було остаточно формалізовано вже після падіння Візантійської імперії, коли турецький султан Мехмет II призначив Патріарха Генадія Схоларія «етнархом» - главою всіх православних, які проживають в Османській імперії [10].

Низка сучасних грецьких і арабських богословів (наприклад, Власіос Фідас і священник Ілля Мелья) трактує канонічний статус Пентархії (тетрархії) як статус вищого органу влади в Православній Церкві в період між Вселенськими Соборами. У 2011 р., коли Константинопольський Патріарх Варфоломій скликав «саміт Пентархії» [11], було зроблено спробу замінити п'ятий член Пентархії, що випав, Кіпрським архієпископом. Але все ж Кіпрська Церква не увійшла в Пентархію як повноправний член, а стала, умовно кажучи, її асоційованим членом. При цьому у Московського патріархату немає аж ніяких шансів на входження в Пентархію навіть в цій ролі, незважаючи на номінальне п'яте місце, яке він займає в диптиху предстоятелів офіційних православних помісних Церков.

2. *Особливий статус Константинопольського Патріарха.* Тепер, у зв'язку з теорією Пентархії, зупинимося на особливому статусі Константинопольського Патріарха у Вселенському Православ'ї, який в Московському патріархаті нерідко називають «східним папізмом» [12] (в контексті Пентархії як «п'яти-», а не «єдиноголовності» стає зрозумілим, що це визначення є зовсім некоректним). У церковному праві особливий статус Константинопольського Патріарха вперше встановлено 3-м правилом Другого Вселенського Собору (381 р.): «Константинопольський єпископ нехай має перевагу честі по Римському єпископові, тому що місто те є новий Рим» [7]. Цей статус було розширено 28-м правилом Четвертого Вселенського Собору (451 р.) [7], яке встановлює юрисдикцію Константинополя над Церквами діаспори (тобто за межами сформованих на той час «канонічних територій» патріархатів Пентархії). Територія майбутньої Русі-України як раз і знаходиться поза межами стародавніх територій патріархатів пентархії. Однак Московський патріархат намагається по-своєму казуїстично витлумачити це правило, відштовхуючись від того, що в ньому наводяться приклади конкретних областей діаспори - Понт, Азія і Фракія [13]. З точки зору Москви, тільки ці три області діаспори може бути віднесено до юрисдикції Константинопольської Церкви. Насправді, ще в древніх візантійських тлумаченнях цього правила визнавалося, що три області наведені в ньому лише як приклади [7]. Тому ніхто й ніколи у Вселенському Православ'ї не заперечував права Константинопольського патріархату керувати митрополіями та єпархіями новонавернених народів: наприклад, на Русі або Північному Кавказі. Правила 9-е і 17-е того ж Четвертого Собору [7] встановлюють суд Константинопольського Патріарха як вищу судову інстанцію у Вселенській Церкві, що Москві оскаржувати вже зовсім важко. Ці правила отримали розвиток і в державному законі Візантійської імперії – Ісагозі, що був прийнятий в 880-і рр. [14], де Константинопольському Патріархові надається право переглядати рішення інших трьох східних Патріархів.

Безумовно, першість Константинопольського Патріарха в православному світі істотно відрізняється від першості Римського папи в католицькому. Тут не йде мови про яку-небудь «непогіршеність» у доктринальних питаннях, «вселенську юрисдикцію» або про владу, що перевищує владу Соборів. У православній традиції, радше, йдеться про переваги Константинопольської Православної Церкви, про її регуляторну функцію у Вселенському Православ'ї, а не про якусь особливу харизму власне Патріарха як глави Церкви. Тому Константинопольський Патріарх приймає найважливіші рішення підкреслено колегіально – зі своїм Синодом, а не одноосібно.

Цей особливий статус Константинопольського патріархату частково визнає і Московський патріархат. Так, він погодився зі створенням у різних країнах світу, де є православне населення, постійних конференцій православних єпископів, головою яких неодмінно повинен бути константинопольський ієрарх [15]. Про особливі повноваження Константинополя йдеться і в документі Всеправославного собору 2016 р. «Автономія і спосіб її проголошення» [16], проект якого був затверджений на Синаксісі предстоятелів помісних православних Церков за участю Патріарха Московського в січні 2016 року: «На території православної діаспори, - йдеться в документі, - автономні Церкви не засновуються, крім випадків всеправославної згоди, що забезпечується Вселенським Патріархом згідно всеправославної процедури... У разі надання двома Автокефальними Церквами автономного статусу в одній і тій же географічній церковній області... сторони, що беруть у цьому участь, спільно або окремо звертаються до Вселенського Патріарха, щоби той знайшов канонічне рішення».

Всередині Росії, за допомогою її нинішньої агресивної державної пропаганди щодо так званих «домагань» Константинопольського патріархату на особливий статус в православному світові, поширюється абсолютно безглузда політична конспірологія. За цими «домаганнями», природно, вбачають «підступні плани американського імперіалізму». Ось як висловив цю параноїдну конспірологію старший науковий співробітник Інституту російської історії РАН, заступник голови ІППО Микола Лісовий: «Константинопольська церква... намагається працювати проти Росії і Російської православної церкви. Вона працює разом з НАТО на відрив України від Росії» [17].

3. *Два види автокефалії.* У контексті вищесказаного про Пентархію і особливий статус Константинополя у Вселенському Православ'ї дозволимо собі констатувати, що різні автокефальні Церкви в сучасному православному світі мають різний статус. Повноцінними і доскональними автокефальними Церквами є лише патріархати Пентархії, всередині якої Константинополь наділений особливими судовими та адміністративними правами. Інші, новітніші автокефальні Церкви є дочірніми по відношенню до однієї з древніх автокефалій, що має зовнішнє вираження в обмеженні їхніх прав і повноважень. Найбільш очевидним виразом цього обмеження є право миротворіння, тобто виготовлення святого мира, яким помазують новохрещених під час таїнства миропомазання, а також використовують при освяченні храмів. Так, в Патріаршому та Синодальному Томосі про благословення автокефалії Албанської Церкви, що був підписаний Константинопольським Патріархом Веніаміном 12 квітня 1937 г. [18], підкреслюється, що Албанська Церква повинна одержувати Святе Миро в Константинополі. Такі ж обмеження накладені на автокефальні Церкви в Польщі та Чеських землях і Словаччині. Примітно, що предстоятелі нових автокефальних Церков не одержують від Константинополя права називатися Патріархами, а титулюються Архієпископами-Митрополитами.

Але й патріарший титул предстоятеля Московського патріархату аж ніяк не означає, що він дорівнює за своїми повноваженнями Константинопольському Патріархові. Цей титул був затверджений Константинопольським Собором 1590 р., причому в соборній грамоті Московському Патріарху ставилося в обов'язок «першим і главою» своїм вважати Константинопольського Патріарха [19]. У 1666-67 рр. Олександрійський і Антиохійський Патріархи очолили в Москві суд над Патріархом Никоном. У соборних грамотах вони підписувалися «вселенськими патріархами», на відміну від новообраного Московського Патріарха Іоасафа [20]. У відомій «Відповіді англіканам» від 18 квітня 1718 р., яка підписана Патріархами Єремією Константинопольським, Самуїлом Олександрійським і Хрисанфом Єрусалимським, статус Московського Патріарха (а патріаршество тоді ще не було формально скасовано Петром Першим) прямо протиставляється статусу Патріархів Пентархії: «Наша свята Христова Церква зміцнюється нині чотирма стовпами, тобто чотирма патріархами... Першим за порядком вона має Патріарха Константинопольського, другим - папу Олександрійського, третім - Антиохійського, четвертим - Єрусалимського. Разом з цими її складають і наповнюють автокефальні архієпископи, а саме: архієпископ Московський, він же і Патріарх всієї Росії» і т.д. [21]. 30 вересня 1721 Петро I по затвердженні свого новоствореного Святішого Синоду звернувся до Патріарха Константинопольського і інших східних патріархів [22].

Нарешті, в недобрій пам'яті актах 1686 року про перепідпорядкування Київської митрополії Москві [23], Константинополь, по-перше, наполягає на продовженні поминання Київськими митрополитами на першому місці Вселенського Патріарха, по-друге, пов'язує те, що трапилося, з обставинами воєнного часу (тобто не вважає це перепідпорядкування нормальним і природним), по-третє, дарує прощення Московському Патріарху Іоакиму за його канонічний злочин, маючи на увазі, що в майбутньому таких злочинів (тобто вторгнень у Київську митрополію) вже не буде. У посланні Патріарха Діонісія царям Іоанну та Петру [23] особливо зазначено, що Московський Патріарх має владу над Київським митрополитом лише в межах тих повноважень, які передає йому Константинопольський Патріарх, тобто, інакше кажучи, Московський Патріарх призначається екзархом (намісником) Константинопольського з управління Київською митрополією. Все це означає, що акти 1686 р. аж ніяк не означають передачі Київської митрополії від Константинополя Москві, а є лише дипломатичним компромісом, що його було вжито в несприятливих військово-політичних умовах того часу та в надії на нормалізацію канонічного статусу Київської митрополії у складі Константинопольського патріархату коли-небудь в майбутньому. І схоже, це майбутнє нарешті настає.

Висновки. Таким чином, постановка питання про отримання Українською Церквою автокефалії від Московського патріархату не має сенсу, позбавлена будь-яких канонічних, юридичних та історичних підстав. Канонічне право Вселенської Церкви не наділяє

Московський патріархат можливістю надавати кому-небудь автокефалії, тому автокефалія, яку б отримала Українська Церква від Москви, не має шансів бути визнаною Вселенським Православ'ям. Згідно з церковним правом, як і було показано вище, Україна (Київська митрополія) була і залишається частиною «канонічної території» Константинопольського патріархату, а Українська Церква може претендувати на отримання (або визнання) своєї автокефалії тільки від цього патріархату, з тими застереженнями (обмеженнями), які були зроблені при наданні автокефалії Албанській, Польській і Чехо-Словацькій Церквам.

Джерела

1. Собор Украинской Православной Церкви 1-3 ноября 1991 г. – К., Издание Украинской Православной Церкви, 1992.
2. Діяння Всеукраїнського Православного Собору Української Православної Церкви Київського Патріархату 21-22 жовтня 1993 року. – К., 1993.
3. Всеукраїнський Собор УАПЦ 5-6 червня 1990 р. Зб. документів. - К., 2007.
4. Zwierzchnicy Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.orthodox.pl/?page_id=463
5. Скурат К. История Поместных Православных Церквей. – Ч. 2. - М., 1994.
6. Избранные новеллы Юстиниана. — Екатеринбург, Издательство Уральского университета, 2005.
7. Епископ Никодим (Милаш). Правила Православной Церкви с Толкованиями. - СПб., 1911-12.
8. Преподобный Феодор Студит. Творения. – Т. 3: Письма. Творения гимнографические. Эпиграммы. Слова. - М., 2012.
9. Окружное послание Фотия, Патриарха Константинопольского, к Восточным Архиерейским Престолам, а именно — к Александрийскому и прочая // Migne J.P. Patrologiae cursus completus. Patrologia graeca. - Т. СП. - Lib. 1.
10. Лебедев А.П. Исторические очерки состояния Византийско-восточной церкви от конца XI до середины XV века: От начала Крестовых походов до падения Константинополя в 1453 году. – СПб., 1998.
11. Греческий философ и богослов, доктор Сорбонны, профессор ХРИСТОС ЯННАРАС о будущем православия в Америке, Пентархии, «конфронтации» с Москвой и о противоположности Церкви и религии // Портал-Credo.Ru, 11 октября 2011 г. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.portal-credo.ru/site/?act=news&id=86935>
12. Николай Каверин. Восточный папизм Константинополя // Русская народная линия, 11 июня 2016 г. [Электрон. ресурс] - Режим доступа: http://ruskline.ru/monitoring_smi/2016/iyun/2016-06-11/vostochnyj_papizm_konstantinopolya/
13. Альберт Бондач. Пентархия и Московский Патриархат // Богослов.Ру, 10 августа 2011 г. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.bogoslov.ru/text/1881917.html>
14. Collectio librorum juris graeco-romani ineditorum: Ecloga Leonis et Constantini. Epanagoge [corrigendum: Eisagoge] Basilii, Leonis et Alexandri. - Lipsiae, Ed. C.E. Zachariae a Lingenthal, 1852. - Pp. 53-235.
15. Православная диаспора. Итоговое заявление IV Всеправославного предсоборного совещания - Шамбези, 6-13 июня 2009 г. // Русский перевод: Православие.Ру [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.pravoslavie.ru/90168.html>
16. Автономия и способ её провозглашения. Предсоборный документ, одобренный всеми церквями "мирового православия" 15 октября 2015 г. в Шамбези // Портал-Credo.Ru, 23 июня 2016 г. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.portal-credo.ru/site/?act=news&id=121115>
17. Николай Лисовой. Константинопольская Церковь работает вместе с НАТО на отрыв Украины от России // Православие.Ру, 4 июля 2008 г. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.pravoslavie.ru/27085.html>
18. Скурат К.Е. История Православных Поместных Церквей. – Гл. VII. Албанская Православная Церковь. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.sedmitza.ru/text/441219.html>
19. Соборная грамота Патриархов Константинопольского, Антиохийского и Иерусалимского со иными епископы // Analecta Byzantino-Russica. - Petropoli, Ed. W. Regel, 1891. - Pp. 85–92.
20. Деяния Московских Соборов 1666 и 1667 гг. - М., 1893.
21. Mansi Giovanni Domenico. Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio, cujus Johannes Dominicus Mansi et post ipsius mortem Florentius et Venetianus editores ab anno 1758 ad annum 1798 // Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio continuata curantibus J.B. Martin et L. Petit. – Parisiis, H. Welter, 1901-27.
22. Бенешевич В.Н. Сборник памятников по истории церк. права. – Вып. 2. - Пг., 1915. - Сс. 206–212
23. Архив Юго-Западной России. - Ч. 1. - Т. 5. Акты, относящиеся к делу о подчинении Киевской митрополии Московскому патриархату (1620 – 1694 гг.). – К., 1872.

Анотації

У статті **О. Солдатова** «**Два типи автокефалії...**» пропонується новий підхід до вирішення проблеми автокефалії в контексті прагнення православних Церков України до набуття автокефального статусу. Аналізуючи канонічне право, вчення Святих отців Православної Церкви та історичний досвід православ'я,

автор приходять до висновку про існування в православній традиції двох типів автокефалії – давніх і нових. Ці типи відрізняє обсяг повноважень церковного самоврядування і спосіб походження. Концепція автора пов'язана з давнім принципом Пентархії, тобто першості у Вселенському православ'ї п'ятьох стародавніх патріархатів, які є винятковими носіями повноти автокефалії. Тільки вони, з певними застереженнями і обмеженнями, мають право наділяти автокефальним статусом інші помісні Церкви. Московський патріархат, не будучи членом Пентархії, такого права не має, що знімає з порядку денного питання про саму можливість отримання автокефалії Української Церкви від Москви. У зв'язку з цим в статті розглядаються деякі маловивчені аспекти «перепідпорядкування» Київської митрополії від Константинопольського патріархату Московському наприкінці XVII ст. Ключові слова: пентархія, автокефалія, Українська Православна Церква, Константинопольський патріархат, канонічне право.

Olexander Soldatov. Two types of autocephalous - view from Constantinople (Ratio autocephalous practice of traditional doctrine pentarchy in modern Orthodoxy)

The article by Alexander Soldatov contains a new view to solving the problem of autocephaly in the context of the desire of the Orthodox Churches in Ukraine to the attainment of the autocephalous status. Analyzing the canon law, the statements of the Holy Fathers of the Orthodox Church and the historical experience of Orthodoxy, the author comes to the conclusion that there are two types of autocephaly in the Orthodox tradition - old and new one. These types are different in the scope of authority of the church authorities and in the mode of origin. Author's concept is related to the ancient principle Pentarchy, i.e. the primacy in the Universal Orthodoxy five ancient patriarchates that are exclusive carriers autocephaly completeness. Only they, with certain reservations and limitations, have the right to grant autocephalous status of the other local Churches. The Moscow Patriarchate is not a member of Pentarchy, this right it does not have, which removes from the agenda the question of the very possibility of obtaining autocephaly of the Ukrainian Orthodox Church from Moscow. In this regard, the article addresses some lesser known aspects of "resubordination" of the Kyiv Metropolis to Moscow Patriarchate from Constantinople in the end of the XVIIth century.

Keywords. Pentarchy, autocephaly, Ukrainian Orthodox Church, Patriarchate of Constantinople, Patriarchate of Moscow, canonical law

2.3 Сергій ПРИСУХІН. Екуменічний діалог: проблематика і відповіді Івана Павла II (з нагоди 15-тої річниці пастирського візиту папи в Україну).

Постановка проблеми. Не секрет, що міжрелігійні відносини кінця XX — початку XXI століть позначені прикладами гострих міжцерковних конфліктів у християнському світі, які, на думку релігієзнавців, є наслідком незреалізованих принципів екуменічного діалогу (і відповідних норм і вимог міжрелігійної толерантності). Саме тому актуалізована проблема викликала новий зміст дискурсу в аналізі поняття «екуменічний діалог», його кореляції з поняттями «християнська єдність», «спільність християнського вчення», взаємодії феномену християнського екуменізму і утвердження цінності суспільного миру в перманентно кризовому світі. Останнє потребує від філософів, релігієзнавців і богословів додаткових досліджень феномену екуменічного діалогу християнських церков. Досвід аналізу проблем екуменічного діалогу та шляхів їх вирішення, репрезентований неотомістським підходом Папи Івана Павла II в його численних працях, проповідях, посланнях тощо, стає підставою подальшого релігієзнавчого дискурсу.

Джерельна база статті. Працями, які визначили релігійно-богословську позицію Івана Павла II щодо сутнісних характеристик феномену екуменічного діалогу, його ролі і значення для подолання суперечностей міжрелігійного спілкування у сучасному світі, є насамперед доктринальні документи Другого Ватиканського собору (декрет «Unitatis redintegratio»), а також енцикліки Івана Павла II «Ut unum sint» та «Sollicitudo rei socialis», його численні проповіді і послання. Позиція Івана Павла II була конкретизована висновками Папи Венедикта XVI, зокрема в збірнику «Сіль землі», та узагальненнями Папи Франциска в апостольському повчанні «Evangelii gaudium» та ін.

Мета статті. Враховуючи філософсько-богословські напрацювання Папи Івана Павла II, які присвячені дослідженню феномену християнського екуменізму, вдосконаленню міжцерковного діалогу, перед автором стояло завдання проаналізувати сутнісні характеристики поняття «екуменічний діалог», дослідити його роль у подоланні міжцерковних конфліктів у християнському світі і на цій основі актуалізувати релігієзнавчий